

М. А. Ажажа, кандидат наук
з державного управління, доцент,
заступник завідувача кафедри менеджменту
організацій та управління проектами
Запорізької державної інженерної академії

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ УПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розкрито сутність понять «дуальна освіта», «освітньо-професійне середовище»; висвітлено управлінський та педагогічний аспекти дуальної освіти в контексті модернізації освітньої галузі; визначено основні принципи дуальної освіти та чинники її впровадження у професійну підготовку майбутніх фахівців у закладах вищої освіти України. Акцентовано увагу на необхідності державного управління процесом упровадження дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців.

Ключові слова: вища освіта, державне управління, дуальна освіта, компетентнісний підхід, освітньо-професійне середовище, освітня політика держави, підприємство, роботодавець.

M. A. Azhazha. The managing the process for the implementation of dual education in professional preparation of future specialists

The essence of the concepts of “dual education”, “educational and professional environment” revealed in the article. The managerial and pedagogical aspects of dual education in the context of modernization of the educational branch highlighted; the basic principles of dual education and its implementation factors defined in the professional training of future specialists in the institutions of higher education of Ukraine of Ukraine. The emphasis placed on the necessity of state management of the process of introduction of dual education in professional training of future specialists. The dual system of professional training determines the close interaction of the enterprise and institution of higher education on the basis of social partnership as an indicator of the economic, social and political maturity of society: the educational institution and the enterprise are equal partners, which jointly develop and coordinate the educational process, control the results of the study.

Key words: higher education, state administration, dual education, competency approach, educational-professional environment, educational policy of the state, enterprise, employer.

Постановка проблеми. У сучасних умовах відбуваються суттєві трансформації в системі вищої освіти України, спрямованої на розбудову суспільства знань, євроінтеграцію, світові освітні стандарти. Це вимагає впровадження інноваційних технологій у сферу вищої освіти, орієнтації на потреби ринку праці, що сприятиме прогресивному поступу нашої держави і ствердженню її авторитету на міжнародній арені.

На думку В. Кременя, «інноваційний характер сучасної цивілізації та сучасної економіки вимагає такого типу людини, яку може виховати саме інноваційна за своєю сутністю освіта» [12, с. 6].

Сьогодні загострюється необхідність підготовки пошуку нових форм, нетрадиційних підходів до організації навчальної діяльності студентів, що сприятимуть ефективності підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасного суспільства та реалізації освітніх державних стандартів і програм.

Через відсутність ефективних механізмів управління підготовкою майбутніх фахівців якість професійно-технічної освіти не відповідає вимогам роботодавців, оскільки випускники

© М. А. Ажажа, 2019

закладів професійної освіти не володіють повною мірою практичними навичками, готовністю до виконання фахових функцій, що послаблює конкурентоспроможність вітчизняних підприємств. Забезпечити здатність сучасного виробництва конкурувати на міжнародній арені можуть кваліфіковані й ініціативні фахівці.

Актуальність теми статті підсилює відсутність у науковій думці чіткого пояснення державного управління процесом упровадження дуального навчання в професійну підготовку майбутніх фахівців у закладах освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань державної політики щодо модернізації освіти присвячено праці українських (В. Андрущенко, В. Кремень, К. Левківський, В. Луговий, Н. Обушна, А. Сбруєва, І. Семенець-Орлова, Ю. Сурмін, В. Федотова та ін.) й зарубіжних учених (П. Андрес, З. Бауман, Дж. Гордон, А. Гіденс, В. Кньобл, В. Куклін, А. Мартінееллі, К. Росс, Б. Чарлтон та ін.).

Сутність дуальної освіти, особливості її впровадження в національну систему освіти відображено в наукових розвідках С. Амеліної [2], В. Вем'ян [4], О. Дразниці [6], С. Дразниці [6], Н. Ничкало [15], В. Пархоменко [16; 17], Т. Постоян [18], В. Тер-Ованесян [4], І. Савченко [23], Г. Федотова [25] та ін.

Учені досліджують різні аспекти дуальної освіти, зокрема: стан інтеграції науки й освіти в російських реаліях, потреби й завдання поліпшення умов інтеграції на сучасному етапі розвитку (Т. Кузнецова та Г. Китова [10]); значення та місце освіти у зв'язках із наукою та виробництвом (Ю. Левицький [13]); взаємодію науки, освіти та промислового виробництва шляхом створення науково-освітніх або освітньо-наукових комплексів асоціативного типу із залученням підприємств промисловості (О. Амоша, А. Землянкін, Г. Моїсєєв [3]); питання інноваційної діяльності (О. Катаєв [9]) тощо.

Проте, незважаючи на наявність досліджень проблеми дуальної освіти, механізми державного управління цим процесом у контексті модернізації освітньої галузі ще не представлені достатньою мірою в науковому світі, що зумовило вибір теми статті.

Мета статті – розкрити сутність понять «дуальна освіта», «освітньо-професійне середовище»; висвітлити управлінський та педагогічний аспекти дуальної освіти в контексті модернізації освітньої галузі; визначити основні принципи дуальної освіти та чинники її впровадження у професійну підготовку майбутніх фахівців у закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. У період ринкової трансформації економіки та збільшення попиту на послуги зі здобуття освіти відбулося знецінення традицій практичної підготовки здобувачів освіти. Чимало організацій відмовились працювати із студентами, посиляючись на збереження комерційної таємниці або складні конкурентні обставини. Унаслідок корпоратизації та приватизації держава втратила більшість важелів адміністративного впливу на підприємства, які давали змогу розглядати практичну підготовку студентів у позаекономічній площині [11].

Упровадження дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців регламентується низкою нормативних документів і законодавчих актів, зокрема: Законом України «Про освіту» [20]; Наказом МОНУ «Про впровадження елементів дуальної форми навчання у підготовку кваліфікованих робітників» (2017 р.) [19]; Середньостроковим планом пріоритетних дій уряду до 2020 року (2017 р.) [24], Наказом Міністерства освіти і науки «Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників із використанням елементів дуальної системи навчання» на базі закладів професійно-технічної освіти» (2015 р.) [21] тощо.

Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти [11] ґрунтується на німецькому досвіді дуальної форми здобуття освіти, який було презентовано, зокрема, завдяки

Механізми державного управління

Представництву Фонду імені Фрідріха Еберта, Німецько-Українському агрополітичному діалогу, Проекту Східного партнерства «Дуальна освіта в діалозі» за участю закладів освіти різного рівня.

Як зазначає С. Амеліна, в Німеччині дуальна освіта регламентується переважно трьома законами й одним положенням: закон про професійне навчання (BBiG); закон про сприяння професійному навчанню (BerBiFG); молодіжний закон про охорону праці (JArbSchG); положення про професії (HWO). Окремі професії регламентуються навчальними приписами (Ausbildungsverordnungen) для професій, що вимагають спеціальної підготовки [2].

Запорукою якісної професійної освіти в Німеччині є її тісний зв'язок з економікою, активна співпраця закладів освіти з підприємствами. У Німеччині дві третини навчального часу студенти перебувають на робочому місці. Завдяки таким нововведенням Німеччина наразі є країною з найнижчим рівнем безробіття.

У країнах Євросоюзу впровадження дуальної освіти характеризується такими ознаками: 1) укладання 3-стороннього договору про професійне навчання (підприємство-учень-профшкола); 2) 70-80% навчання проходить на виробництві – 3-4 дні на тиждень учень навчається на підприємстві і 1-2 дні – в навчальному закладі; основні витрати з професійного навчання несе підприємство (підприємство також сплачує компенсацію інструкторам, які відволікаються від основної роботи і займаються наставництвом; учень на підприємстві отримує винагороду (зарплата учня в середньому становить 80% від зарплати кваліфікованого співробітника); за навчання учнів існують різні державні субсидії для підприємств; підсумковий контроль знань здійснюється незалежними комісіями торгово-промислових палат); 3) наявність законодавчих рамочних умов; 4) підтримка дуальної системи бізнесом, соціальними партнерами, державою, освітніми закладами [23].

Проблемою у вищій освіті, яка потребує нагального вирішення, є недостатній рівень готовності багатьох випускників закладів вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти до самостійної професійної діяльності на перших робочих місцях, що відповідають здобутій освіті. Проявами означеної проблеми є: неготовність випускників працювати за фахом; незадоволеність ринку праці якістю освіти, що призводить до потреби в додатковому навчанні на робочому місці, розширення системи навчання на підприємствах; низький рівень роботи закладів освіти, включаючи неефективне використання бюджетних коштів, про що свідчить надмірно велика частка випускників закладів освіти, які не працюють (часто взагалі не планують працювати) за здобутими професіями; неефективне використання найкращого для навчання часу здобувачів освіти з питань здобуття професійних компетентностей; встановлення вимог до наявності досвіду самостійної професійної діяльності (стажу роботи) у випускників закладів освіти, які влаштовуються на роботу вперше.

Причиною виникнення вищеописаної проблеми виявився тривалий вплив таких чинників, як неспрямованість формальної освіти на розвиток у здобувачів освіти затребуваних роботодавцями компетентностей; обмеженість можливостей здобуття освіти за межами закладів освіти; недостатній обсяг фінансування закладів освіти для створення сучасної матеріально-технічної бази та формування практичних навичок в учасників освітнього процесу; відсутність у значної частини науково-педагогічних і педагогічних працівників компетентностей, необхідних для формування актуальних практичних навичок у здобувачів освіти; брак достовірної інформації про поточні та майбутні потреби роботодавців у компетентностях працівників; недостатність або повна відсутність у закладах освіти сучасного обладнання та технологій, до використання яких необхідно підготувати фахівців; складність залучення до викладання в закладах вищої освіти фахівців, які мають досвід практичної роботи, з оплатою праці, що відповідає їх кваліфікації, у зв'язку з тим, що кадрові вимоги у сфері вищої освіти

передбачають переваги для викладачів із науковими ступенями; невключеність більшості закладів освіти (які мають здебільшого статус бюджетних установ) у сучасні ринкові відносини та невизначеність механізму співпраці у сфері державно-приватного партнерства, що впливає на підготовку здобувачів освіти до самостійної професійної діяльності в ринковому середовищі [11].

У статті 9 Закону України «Про освіту» дуальну форму здобуття освіти визначено як спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору [20].

Основними засадами формування типових моделей дуальної форми здобуття освіти визначено такі:

– заклад освіти спільно з роботодавцем приймає рішення про впровадження дуальної форми здобуття освіти, здійснює моніторинг потенціалу ринку праці, визначає перелік спеціальностей (професій), для яких розроблятимуться освітні програми дуальної форми здобуття освіти, затверджує їх перелік, приймає відповідні внутрішні документи, призначає осіб (підрозділ), що відповідатимуть за впровадження дуальної форми здобуття освіти;

– заклад освіти або роботодавець ініціює та реалізує переговорний процес і укладає відповідні договори. Заклад освіти та роботодавець обговорюють освітню програму (програми) за спеціальністю (професією) на предмет відповідності професійним стандартам та вимогам до компетентностей майбутніх фахівців. Після початку навчання за такою освітньою програмою заклад освіти забезпечує неперервну комунікацію між усіма сторонами для усунення можливих недоліків в організації навчання та розв'язання поточних проблем, що можуть виникати. Для цього проводяться періодичні зустрічі з усіма сторонами та забезпечується зворотній зв'язок через відповідальну особу від кожної сторони або здобувача освіти, за результатами яких вживаються заходи для забезпечення відповідності між теоретичною та практичною частинами програми та якістю навчання на підприємстві, в установі чи організації, з якими заклад освіти уклав договори;

– дуальну форму здобуття освіти можуть обирати здобувачі освіти, які навчаються за денною формою або іншими формами здобуття освіти та виявили особисте бажання, а також пройшли відбір у роботодавців. Здобувач освіти укладає тристоронній договір із закладом освіти та роботодавцем щодо навчання за дуальною формою здобуття освіти і має виконувати свої зобов'язання в рамках договору;

– години між теоретичною та практичною складовою частинами розподіляються по-різному залежно від особливостей навчання за спеціальністю (професією).

– оцінка компетентностей здобувачів освіти проводиться представниками закладу освіти та роботодавців. Після закінчення навчання за відповідною спеціальністю (професією) за дуальною формою здобуття освіти її здобувачеві може бути присвоєно професійну повну або часткову кваліфікацію у відповідному кваліфікаційному центрі, на підприємстві чи в установі, фаховою асоціацією тощо [11].

Реалізація Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством. Обсяг фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації Концепції, визначається щороку з урахуванням можливостей державного й місцевих бюджетів, розміру міжнародної технічної допомоги.

Міністерством освіти і науки України 16 січня 2017 року було проведено експертно-громадське обговорення пріоритету «Модернізація професійно-технічної освіти» проекту Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року». Під час цього заходу

було порушено питання про модернізацію законодавчих стандартів та принципів освіти і навчання України відповідно до Європейської політики навчання впродовж життя. У межах обговорення найактуальнішими проблемами, що потребують вирішення, визнано такі: 1) приведення законодавчої бази з питань професійної освіти у відповідність до сучасних потреб економіки в умовах інтеграції України в міжнародний економічний і освітній простір; 2) прийняття управлінських рішень щодо професійної освіти та її фінансового забезпечення; 3) модернізація структури освіти та створення умов для здобуття освіти впродовж життя; 4) оптимальне використання фінансових, кадрових, методичних, навчальних ресурсів з урахуванням потреб ринку праці в підготовці кваліфікованих кадрів; 5) створення за участі бізнесу, інших соціальних партнерів сучасних навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням; 6) зміцнення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів та впровадження новітніх технологій; 7) формування регіонального замовлення відповідно до потреб ринку праці; 8) збільшення кількості випускників, працевлаштованих за набутою професією (спеціальністю), їх адаптація та закріплення на робочих місцях; 9) запровадження професійно орієнтованого тестування вступників до ПТНЗ; 10) проведення регіональних, всеукраїнських та конкурсів фахової майстерності серед учнів професійно-технічних навчальних закладів. Участь у міжнародних конкурсах, зокрема, WorldSkills тощо [24].

Як зазначено в Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти [11], заклад освіти при такій формі навчання забезпечує теоретичну підготовку, цілісність освітньої програми навчання, відповідність стандартам освіти та професійним стандартам, несе відповідальність за якість підготовки здобувачів освіти; має право спільно з роботодавцем визначати освітні програми, за якими організовується освітній процес за дуальною формою здобуття освіти; відповідає за налагодження співпраці між закладом освіти та роботодавцями, а також подальшу ефективну комунікацію сторін; проводить відбір підприємств, установ та організацій, що надають місця практичної підготовки за дуальною формою здобуття освіти; спільно з визначеними роботодавцями розробляє і затверджує навчальний план відповідної освітньої програми; спільно з визначеними роботодавцями забезпечує узгодження змісту теоретичної та практичної частини програми; координує навчання здобувача освіти на підприємстві та разом із представником підприємства приймає звіт про результати навчання за дуальною формою здобуття освіти, оцінює результати; приймає відповідні внутрішні документи, призначає осіб/підрозділи, що відповідатимуть за впровадження дуальної форми здобуття освіти; організовує обговорення освітньої програми (програм) за дуальною формою здобуття освіти за спеціальністю (професією) із роботодавцями/ професійними асоціаціями на предмет відповідності професійним стандартам та вимогам роботодавців до компетентностей майбутніх фахівців.

Освітньо-професійне середовище молодого людини виступає як своєрідний показник інтеріоризації нею культури (оволодіння засобами діяльності та спілкування), показник її соціального розвитку, укладу життя та міри участі в суспільному житті. При цьому соціально-економічне середовище з розвиненою системою соціальних інститутів (банки, кредитні спілки, інвестиційні фонди, страхові компанії, розгалужена мережа підприємств) розглядається нами як необхідний компонент соціального відтворення людини [17].

Освітньо-професійне середовище тлумачать як систему певних впливів, із якими особистість студента взаємодіє в процесі навчання, виховання, спілкування, самовиховання, визначає ступінь її розвитку через переживання цього середовища [16, с. 53].

Згідно з Концепцією підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти до обов'язків і прав роботодавця належать, зокрема, такі: він може ініціювати налагодження співпраці із закладом освіти щодо підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, в

тому числі шляхом ініціювання створення програм дуального навчання; роботодавець забезпечує дотримання встановлених законодавством вимог з охорони праці, разом із закладом освіти бере участь у розробленні та затвердженні освітніх програм та навчального плану; бере участь у відборі здобувачів освіти на навчання за дуальною формою здобуття освіти; веде постійний діалог із закладом освіти і здобувачем освіти щодо етапів та результатів навчання шляхом призначення відповідального за співпрацю із закладом освіти за дуальною формою здобуття освіти; оцінює разом із закладом освіти результати навчання згідно з освітньою програмою; надає робоче місце здобувачу освіти на підприємстві, в установі чи організації, що передбачає грошову винагороду; відповідно до законодавства закріплює за здобувачами освіти кваліфікованого працівника; надає необхідні ресурси та інформаційні матеріали для виконання роботи, створює необхідні умови і можливості для виконання здобувачем освіти навчального плану; в разі необхідності створює умови для підвищення професійного рівня працівників, що здійснюють навчання здобувачів освіти на виробництві; спільно з профспілками або їх об'єднаннями вирішують питання умов праці, запровадження та визначення розмірів надбавок, доплат, премій, винагород та інших видів матеріального та морального заохочення для працівників, що здійснюють навчання здобувачів освіти на виробництві [11].

Здобувач освіти відповідно до Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти повинен: відповідально ставитися до виконання навчального плану згідно з графіком навчального процесу відповідно до цілей та завдань навчання на робочому місці; дотримуватися правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства, установи чи організації; підтримувати контакт з особою, відповідальною за виконання освітньої програми дуальної форми здобуття освіти, вчасно інформувати роботодавця і представника закладу освіти в разі виникнення проблемних питань; дотримуватися правил охорони праці, виробничої санітарії, гігієни праці та протипожежної охорони; нести матеріальну відповідальність за обладнання та майно відповідно до укладеного договору; своєчасно на належному рівні виконувати завдання, покладені на нього під час навчання на робочому місці, та індивідуальні завдання згідно з навчальним планом.

Професійно-технічна освіта є складником системи освіти України та являє собою комплексом педагогічних й організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння знаннями, вміннями й навичками в обраній ними професійної діяльності, розвиток професіоналізму та компетентності, виховання загальної і професійної культури.

Дуальна освіта – це інфраструктурна регіональна модель, що забезпечує взаємодію систем: прогнозування потреб у кадрах, професійного самовизначення, професійної освіти, оцінки професійної кваліфікації, підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, включаючи наставників на виробництві [14, с. 9].

Як зазначено в Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти [11], дуальне навчання – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору про здійснення навчання за дуальною формою здобуття освіти.

Відповідно до Міжнародної стандартної кваліфікації ЮНЕСКО дуальна система освіти – це організований навчальний процес реалізації освітніх програм, що поєднують часткову зайнятість на виробництві й навчання з неповним навантаженням у традиційній шкільній та університетській системи [26, с. 119–138].

Дуальне навчання – «це форма організації та реалізації навчального процесу, яка передбачає теоретичне навчання в освітній організації, а практичне – в організації роботодавця» [5, с. 15].

Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців полягає в поступовій переорієнтації домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок для опанування комплексу компетентностей, що означають потенціал, здібності майбутнього фахівця до успішної професійної діяльності [22, с. 138].

В умовах дуального навчання теоретична частина підготовки проходить на базі освітньої організації, а практична – на підприємстві, на робочому місці. Тому основним принципом дуальної системи є однакова відповідальність за якість підготовки кадрів як закладів освіти, так і підприємств.

Провідним принципом дуальної освіти вважається єдність індивідуалізації та інтеграції професійного навчання – діяльнісної компетенції [1], що передбачає надання дуальній системі більшої гнучкості, розроблення навчальних програм за групами професій, що забезпечують можливість вибору професії та занять.

Основним завданням упровадження елементів дуальної форми навчання є усунення основних недоліків традиційних форм і методів навчання майбутніх кваліфікованих робітників, подолання розриву між теорією і практикою, освітою й виробництвом та підвищення якості підготовки кваліфікованих кадрів з урахуванням вимог роботодавців у рамках нових організаційно-відмінних форм навчання [8].

Дуальне навчання – це інтерактивний механізм надання професійної освіти, який базується на одночасному отриманні теоретичних знань у навчальних закладах та практичних навичок та досвіду роботи на підприємстві, що дає можливість студенту швидко опанувати знання та одночасно набути досвіду роботи за фахом без великих фінансових витрат. ЗВО мають змогу впроваджувати на підприємствах результати наукових досліджень та розробок; роботодавець отримує висококваліфікованого працівника з мінімальними витратами часових та фінансових ресурсів, надійних партнерів і джерело креативних ідей щодо вдосконалення та підвищення ефективності своєї діяльності [6, с. 19–20].

Дослідники вказують на перешкоди впровадження дуального навчання: недосконалість нормативно-правової бази та інформаційно-методичного забезпечення; неготовність навчальних закладів кардинально змінити форму організації навчального процесу; відсутність бажання та ініціативи до подібної співпраці від роботодавців тощо.

Професійні навички та вміння повинні формуватися не тільки в умовах традиційного аудиторного навчання, але і в рамках дистанційного навчання (Н. Нічкало [15, с. 23]). На думку вченої, професійне навчання на виробництві є складовою частиною системи безперервної освіти персоналу. Воно здійснюється в системі управління персоналом організації, яка передбачає формування цілей, функцій, організаційної структури управління персоналом, вертикальних й горизонтальних взаємозв'язків у процесі обґрунтування, прийняття й реалізації управлінських рішень. Саме тому модернізація професійного навчання стала однією з основних функцій системи управління персоналом.

Дуальна форма професійної освіти – це освітній процес, що поєднує практичне навчання з частковою зайнятістю на виробництві та навчання в традиційному освітньому закладі. Дуальність означає «двоєдність, подвійність», «єдине організаційне ціле». Подібна форма професійної освіти виникла як продукт соціального партнерства, що представляє собою механізм тісної взаємодії держави, роботодавців, профспілок і різних громадських об'єднань із підготовки висококваліфікованих кадрів відповідно до потреб ринку праці [25].

Як зауважує Т. Постоян, дуальну систему навчання необхідно розглядати не тільки як систему підготовки висококваліфікованих галузевих кадрів, але і як реалізацію стратегії безперервної освіти, адже центротворюючою структурою освітнього галузевого кластеру є університет. У зв'язку із цим необхідно розробляти програми і для прикладного бакалаврату, управлінської магістратури вищого навчального закладу [18, с. 379].

Дуальна система професійного навчання зумовлює тісну взаємодію підприємства та ЗВО на основі соціального партнерства як показника економічної, соціальної й політичної зрілості суспільства: заклад освіти та підприємство є рівноправними партнерами, які спільно розробляють і координують навчальний процес, здійснюють контроль за його результатами. Сенс соціального партнерства полягає в паралельному навчанні студентів у ЗВО та на підприємстві. Підвищення продуктивності праці й кінцеві результати роботи підприємства залежать не лише від працівників, але і від рівня їхньої підготовки до роботи на цьому підприємстві, управління та забезпечення виробничого процесу.

Поняття «соціальне партнерство» з погляду професійної освіти являє собою систему договірних відносин освітніх закладів із роботодавцями, службами зайнятості, батьками, яка дозволяє відслідковувати та адекватно реагувати на динаміку розвитку ринку праці, обсяги та структуру професій, що користуються попитом, та поточні соціально-культурні пріоритети [7].

Ринок праці, сформований у наш час, диктує необхідність перегляду традиційних підходів у системі професійної освіти. Переорієнтація на ринкові відносини потребує серйозних змін. Під час прийому на роботу представників бізнесу цікавить не стільки формат «знань» випускників навчальних закладів, скільки їхня готовність до здійснення професійної діяльності. Однак освітні установи поки ще не в змозі переорієнтуватися на нові цілі підготовки фахівців. Упровадження таких освітніх заходів, як використання зарубіжного досвіду організації навчального процесу, впровадження інноваційних технологій, комп'ютеризація навчальних процесів, повинні підвищити кваліфікаційний рівень випускників навчальних закладів [4].

Висновки. Отже, державі належить надзвичайно важлива управлінська роль у впровадженні дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців у закладах вищої освіти України. Це – суттєве зрушення в контексті модернізації освітньої системи, прогресивний поступ назустріч викликам глобалізаційних процесів. Дуальна форма здобуття освіти передбачає, насамперед, модернізацію освітніх програм, підвищення якості освіти, посилення мотивації до навчання серед студентів, наближення освіти до сучасних вимог ринку праці, зростання ролі роботодавців у професійній підготовці майбутніх фахівців, підвищення конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Абашкіна Н.В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині : монографія. Київ : Вища школа, 1998. 207 с.
2. Амеліна С.М. Особливості дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини. *Проблеми трудової і професійної підготовки* : зб. наук. праць. 2010. Вип. 15. С. 107–112.
3. Амоша О.І., Землянкін А.І., Моїсєєв Г.В. Сучасні підходи щодо здійснення взаємодії академічної науки, освіти і промислового виробництва. *Економіка та держава*. 2007. № 3. С. 4–7.
4. Вем'ян В.Г., Тер-Ованесян В.Г. Дуальна форма професійної освіти як умова ефективного рішення завдань модернізації освіти. *Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету*. 2015. Випуск 5. С. 29–33.
5. Вовк В.А. Формування соціальної політики підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01. Харків, 2005. 24 с.
6. Дrajниця С.А., Дrajниця О.М. Дуальне навчання як інтерактивна форма організації навчального процесу. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2016. № 12. С. 17–20.
7. Дрозач М.І. Соціальне партнерство у професійній підготовці робітничих кадрів. *Професійне навчання на виробництві* : зб. наук. пр. Київ : Наук. світ, 2009. Вип. III. С. 73–79.

8. Дуальна освіта. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/dualna-osvita>.
9. Катаєв О. Підходи до управління інноваційною діяльністю науково-освітнього комплексу. *Економіка України*. 2007. № 1. С. 88–93.
10. Китова Г.А., Кузнецова Т.Е. Интеграция науки и образования в экономике знаний. *Информационное общество*. 2005. № 5. С. 32–36.
11. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>.
12. Кремень В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.
13. Левицкий Ю.В. Становление целостности образования, науки и производства в информационном обществе : автореф. дисс. ... д-ра филос. наук : спец. 09.00.01. Омск, 2007. 30 с.
14. Методичні рекомендації по реалізації дуальної моделі підготовки висококваліфікованих робітничих кадрів / уклад. О.П. Дрозд. Чернігів : ЧНТУ, 2015. 136 с.
15. Ничкало Н.Г. Професійне навчання на виробництві як складова системи неперервної освіти. *Професійне навчання на виробництві : зб. наук. праць*. Київ : Наук. світ, 2006. Вип. II. С. 1–19.
16. Пархоменко В.В. Концепція освітньо-професійного середовища підготовки економічних кадрів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. III(19). P. 51–55.
17. Пархоменко В.В. Освітньо-професійне середовище підготовки економічних кадрів. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 1 до Вип. 31. Том V (47). Київ : Гнозис, 2013. С. 347–355.
18. Постолян Т.Г. Дуальна система навчання в умовах галузевої кластеризації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 2(46). С. 374–382.
19. Про освіту: Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>.
20. Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників : Наказ МОНУ №916 від 23 червня 2017 року. URL : <https://ru.osvita.ua/legislation/proftech/56443>.
21. Про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання» на базі закладів професійно-технічної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 р. № 298. URL : <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf>.
22. Романюк Л.В. Ціннісні орієнтації студентів: сутність, структура і психологічні механізми розвитку. Кам'янець-Подільський : Аветка-НОВА, 2004. 188 с.
23. Савченко І. Впровадження елементів дуальної освіти в умовах єдиного інформаційного освітнього простору України. URL : <http://ikpt.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/Vprovadzhennia-dualnoi-osvity.pdf>.
24. Середньостроковий план пріоритетних дій уряду до 2020 року: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р. URL : <http://nmcdon.org.ua/index.php/k2/news/item/2710-modernizatsiia-profesiinotekhnichnoi-osvity-odyn-iz-priorytetiv-nashoi-roboty-tsoho-roku-liliia-hrynevych>.
25. Федотова Г.А. Социальное партнерство в профобразовании ФРГ. *Профессиональное образование*. 2000. № 6. С. 9–11.
26. Terminology of european education and training policy Second edition a selection of 130 key terms. European centre for the development of Vocational Training. Luxembourg: Publications office of the european union, 2014. 331 p.

References:

1. Abashkina N. V. Pryntsyry rozvytku profesiinoi osvity v Nimechchyni: monohrafiia. Kyiv : Vyshcha shkola, 1998. 207 s.
2. Amelina S. M. Osoblyvosti dualnoi systemy vyshchoi profesiinoi osvity u navchalnykh zakladakh Nimechchyny. Problemy trudovoi i profesiinoi pidhotovky : zb. nauk. prats. 2010. Vyp. 15. S. 107–112.
3. Amosha O. I., Zemliankin, A. I., H. V. Moisieiev. Suchasni pidkhody shchodo zdiisnennia vzaiemodii akademichnoinauky, osvity i promysloвого vyrobnytstva. Ekonomika ta derzhava. 2007. № 3. S. 4–7.
4. Vemian V. H., Ter-Ovanessian V. H. Dualna forma profesiinoi osvity yak umova efektyvnoho rishennia zavdan modernizatsii osvity. Zbirnyk naukovykh prats Rivnenskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu. 2015. Vypusk 5. S. 29–33.
5. Vovk V. A. Formuvannia sotsialnoi polityky pidpriemstva: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.09.01. Kharkiv, 2005 24 s.
6. Drazhnytsia S. A., Drazhnytsia O. M. Dualne navchannia yak interaktyvna forma orhanizatsii navchalnogo protsesu. Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina». 2016. №12. S. 17–20.
7. Drozach M. I. Sotsialne partnerstvo u profesiinii pidhotovtsi robitnychykh kadriv. Profesiine navchannia na vyrobnytstvi: zb. nauk. pr. Kyiv: Nauk. svit, 2009. Vyp. III. S. 73–79.
8. Dualna osvita. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita>.
9. Kataiev O. Pidkhody do upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu nauково-osvitnoho kompleksu. Ekonomika Ukrainy. 2007. № 1. S. 88–93.
10. Kytova H. A., Kuznetsova T. E. Yntehratsiia nauky y obrazovanyia v ekonomyke znanyi. Ynformatsyonnoe obshchestvo. 2005. № 5. S. 32–36.
11. Kontseptsiiia pidhotovky fakhivtsiv za dualnoiu formoiu zdobuttia osvity. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>.
12. Kremen V. Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty. Kyiv: Hramota, 2005. 448 s.
13. Levytskyi Yu. V. Stanovlenye tselostnosti obrazovanyia, nauky y proyzvodstva v ynformatsyonnom obshchestve : avtoref. dyss. ... d-ra fylos. nauk : spets. 09.00.01. Omsk, 2007. 30 s.
14. Metodychni rekomendatsii po realizatsii dualnoi modeli pidhotovky vysokokvalifitsi-kovanykh robitnychykh kadriv / uklad. O. P. Drozd. Chernihiv: ChNTU, 2015. 136 s.
15. Nychkalo N. H. Profesiine navchannia na vyrobnytstvi yak skladova systemy neperervnoi osvity. Profesiine navchannia na vyrobnytstvi: zb. nauk. prats. Kyiv: Nauk. svit, 2006. Vyp. II. S. 1–19.
16. Parkhomenko V. V. Kontseptsiiia osvitno-profesiinoho seredovyshcha pidhotovky ekonomichnykh kadriv. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2015. III (19). R. 51–55.
17. Parkhomenko V. V. Osvitno-profesiine seredovyshche pidhotovky ekonomichnykh kadriv. Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Hryhoriia Skovorody». Dodatok 1 do Vyp. 31. Tom V (47). Kyiv : Hnozys, 2013. S. 347–355.
18. Postoian T. H. Dualna systema navchannia v umovakh haluzevoi klasteryzatsii. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. 2015. № 2 (46). S. 374–382.
19. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veres. 2017 r. № 2145-VIII. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>.
20. Pro vprovadzhenntia elementiv dualnoi formy navchannia u profesiinu pidhotovku kvalifikovanykh robitnykiv: Nakaz MONU № 916 vid 23 chervnia 2017 roku. URL : <https://ru.osvita.ua/legislation/proftech/56443>.

21. Pro provedennia doslidno-eksperymentalnoi roboty za temoiu «Profesiina pidhotovka kvalifikovanykh robitnykiv z vykorystanniam elementiv dualnoi systemy navchannia» na bazi zakladiv profesiino-tekhnichnoi osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.03.2015 r. № 298. URL : <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf>.

22. Romaniuk L. V. Tsinnisni oriientsii studentiv: sutnist, struktura i psykholohichni mekhanizmy rozvytku. Kamianets-Podilskyi: Avetka-NOVA, 2004. 188 s.

23. Savchenko I. Vprovadzhennia elementiv dualnoi osvity v umovakh yedynoho informatsiinoho osvitnoho prostoru Ukrainy. URL: <http://ikpt.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/Vprovadzhennia-dualnoi-osvity.pdf>.

24. Cerednostrokovyi plan priorytetnykh dii urialu do 2020 roku: rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 kvitnia 2017 r. № 275-r. URL: <http://nmcdon.org.ua/index.php/k2/news/item/2710-modernizatsiia-profesiinotekhnichnoi-osvity-odyn-iz-priorytetiv-nashoi-roboty-tsoho-roku-liliiia-hrynevych>.

25. Fedotova H. A. Sotsyalnoe partnerstvo v profobrazovanuu FRH. Profesyionalnoe obrazovanye. 2000. № 6. S. 9–11.

26. Terminology of european education and training policy Second edition a selection of 130 key terms. European centre for the development of Vocational Training. Luxembourg: Publications office of the european union, 2014. 331 p.

УДК 351:332.142.6(043.5)

DOI <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2019-1-24-30>

А. С. Близнюк, кандидат наук
з державного управління,
докторант Міжрегіональної академії
управління персоналом

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано джерела фінансового забезпечення підприємств вітчизняної рекреаційної сфери в умовах структурної модернізації економіки. Розглянуто державні важелі фінансового забезпечення розвитку рекреаційної галузі, а саме фінансово-кредитні та податкові. Передбачено потребу в розробленні ефективної стратегії регулювання цін та тарифів на рекреаційні послуги, яка б могла забезпечити не лише конкурентоспроможність українського рекреаційного продукту на міжнародних ринках, а й потреби в оздоровленні та відпочинку більшої частини населення держави. Запропоновано шляхи вдосконалення економічних механізмів державного регулювання рекреаційної сфери в Україні.

Ключові слова: рекреація, рекреаційна діяльність, фінансове забезпечення, ринок рекреаційних послуг, фінансово-кредитний механізм, державне регулювання, механізми державного регулювання, фінансово-кредитні важелі, податкові важелі.

© А. С. Близнюк, 2019